

John Maxwell Coetzee

Visat núm. 16
(octubre 2013)
per Dolors Udina

Quan John Maxwell Coetzee va guanyar el Premi Nobel l'any 2003, ja s'havien traduït al català tres de les seves novel·les: *Esperant els bàrbars* (1988), *Desgràcia* (2000) i *Les vides dels animals* (2002). *L'edat de ferro* (2003) va obtenir el Premi Llibreter i va ser àmpliament llegida i ressenyada.

A partir de llavors, es van editar dues de les seves novel·les més antigues: *Vida i època de Michael K.* (2004) i *Foe* (2004), i es van anar publicant les següents obres, pràcticament al mateix ritme de la publicació en anglès: *Elizabeth Costello* (2004), *Home lent* (2005), *Infantesa* (2006), *Joventut* (2006), *Diari d'un mal any* (2007), *Temps d'estiu* (2010) i *La infantesa de Jesús* (2013).

El 2002, Coetzee (Ciutat del Cap, 1940) va deixar Sud-àfrica per instal·lar-se a Austràlia i, a partir d'aleshores, l'escenari de la seva narrativa, fins llavors centrada en la vida en una Sud-àfrica marcada per l'apartheid, va canviar radicalment. La seva obra va entrar en un terreny literari on barreja ficció i realitat, assaig i narració, en el qual no ha deixat d'experimentar mai. Tant a *Home lent* —que narra la vida d'un vell que es trenca una cama i ha d'habituar-se a la decadència física que l'assetja sense per això deixar d'aspirar a enamorar-se— com a *Diari d'un mal any* —un text amb tres històries paral·leles, literalment, dividides en tres seccions a cada pàgina: a la part superior exposa les «opinions fortes» que l'escriptor «J. C.» escriu per a una editorial alemanya, a la part del mig ens explica la relació de l'escriptor amb una noia a qui encarrega passar a màquina els textos que escriu i a la part inferior la dona explica les seves reaccions als escrits del vell i la vida amb la seva parella durant el temps que dura l'escriptura del llibre— fa un exercici d'indagació en la vellesa i les seves lacres.

Els primers llibres de Coetzee parlaven de la lluita per l'abolició de l'apartheid a Sud-àfrica, del sofriment dels homes —blancs i negres—, del desencís quan les lleis racials són abolides i la vida dels sud-africans no millora gens, ans al contrari. Llavors arriba el temps de la desesperança sobre el futur de l'espècie humana i la impossibilitat de cap canvi social o polític i, desesperançat i escèptic, el pensament ètic vira cap la constatació que l'home és capaç, a la vegada, del bé i de les atrocitats més perverses. A *Desgràcia*, després de l'episodi de la violació de la filla de David Lurie, aquest diu que cal un nou llenguatge —que no parli d'ells i de nosaltres— perquè el món comenci a ser més just. A *L'edat de ferro*, la protagonista és una dona gran a la qual, en començar el llibre, li és diagnosticat un càncer en fase terminal. La senyora Curran viu sola en un barri de blancs de Ciutat del Cap. Una solitud que, a partir d'aquell moment, tindrà com a companyes l'angoixa i el dolor. Una solitud que tractarà de compartir amb la seva filla (que viu lluny, als Estats Units, sense voler saber res del seu país d'origen), a través d'un dietari sense dates on descriu fil per randa un present sense futur que es barreja amb un passat massa present. Antiga professora de llatí («jo abans vivia de donar veu als morts», explica), la senyora Curran reflexiona sovint sobre el suïcidi —una acció per a la qual li mancarà el sentit de la violència i el valor que requereix: ¿i què fóra una mort més en la quotidianitat de les dotzenes de morts anònimes que constitueixen la sola forma d'abandonar el país? La senyora Curran, com abans el David Lurie de *Desgràcia*, o l'Elizabeth

Costello de *Les vides dels animals* mostren amb amarga lucidesa les contradiccions d'aquells que amb la seva lluita contra l'apartheid van aconseguir de foragitar del poder el Partit Nacional el 1994 però que, de sobte, han descobert que aquest només era la pantalla del mal que assota aquell país. Perduda l'esperança d'aconseguir una societat multiracial i tolerant, els antics lluitadors ara s'asseuen al pedrís de la història a contemplar com passa el seu propi cadàver barrejat entre milers d'altres cadàvers.

A *Infantesa*, *Joventut* i *Temps d'estiu*, aplegats el 2012 en un sol volum titulat *Escenes de la vida a províncies* (publicat el mateix any en anglès i en català), Coetzee dóna testimoni de la seva vida de petit en una família afrikaner de parla anglesa, de la joventut a Anglaterra i als Estats Units, i de la seva vida d'adult a Sud-àfrica, explicada per cinc persones que han tingut una relació amb ell més o menys profunda. Amb aquesta llibres autobiogràfics, Coetzee té molt clar que no es refereix a la veritat, sinó que la produeix. Aprofundint en els seus experiments literaris, està convençut que «la veritat és una cosa que sorgeix en el procés d'escriptura, que surt del procés d'escriptura».

En el darrer llibre fins ara publicat, *La infantesa de Jesús*, Coetzee es mostra, encara, més rabiüt i punyent —també un pèl absurd (la influència de Beckett és palesa, en tota l'obra, i especialment en aquest llibre). Un home vell, acompanyat d'un nen de sis anys, intenta fer una vida nova («una vida nova és una vida nova, no una vida antiga en un entorn nou», dirà el protagonista) en un lloc nou, incontaminat: sense records, sense història, quin és el preu de «fer net», de l'oblit? Les situacions en què es van trobant home i nen oscil·len entre el sense sentit i la ironia. Viure en un cul de sac: no es pot tornar a la vida d'abans, ni cal imaginar cap futur. Només present. Sense sortida, fugiran en un viatge cap enlloc, joguines tancades en una vitrina de vidre. Pura metàfora de la vida.

A part de novel·les, Coetzee és autor d'una sèrie d'assaigs crítics sobre literatura i censura que, lamentablement, encara no han trobat editor en català. Entre molts altres temes, parla de la traducció en dos assaigs remarcables: *Kafka Translation* (on analitza les primeres traduccions a l'anglès de Kafka dins la literatura anglesa i l'excessiva influència de la visió religiosa de l'obra per part dels traductors) i *Speaking in tongues*, on expressa uns quants pensaments sobre la traducció i es formula algunes preguntes arran de les qüestions que li han plantejat al llarg dels anys els traductors de les seves obres. Es pregunta, per exemple: «Són difícils de traduir, els meus llibres? Frase a frase, en general la meua prosa és lúcida, en el sentit que les relacions sintàctiques entre les paraules i la força lògica de les construccions són de la màxima claredat. [...] Per altra banda, de vegades faig servir paraules que tenen la càrrega de la història al seu darrere, i aquesta càrrega no és fàcil de transportar a una altra llengua. El meu anglès no està integrat en cap paisatge sociolingüístic concret, cosa que estalvia al traductor un problema greu; val a dir, però, que tendeixo a ser al·lusiú, i no sempre faig avinent que és una al·lusió...». Sigui com sigui, fàcil o difícil (que hi ha de tot), traduir una desena de llibres de Coetzee, poder conèixer tan a fons les obres d'un autor d'aquesta magnitud, ha estat un dels goigs de la meua carrera de traductora.